

D.(on) Krsto Stošić

VLASI I KMETI ŠIBENSKOG KOTARA

(*POVJESNE BILJEŠKE*)

(1936)

I. Vlasi ili Murlaci potomci su većinom drevnih Ilira, koji su bili romanizirani, a potom slavenizirani. U šibenskoj su okolini boravili uz rijeku Krku, u Kotarima, u lučkoj skradinskoj i kninskoj županiji, oko gore Trtra, u Boroji, po brdima Danila Kraljice i Danila Birnja (rimski Burnum) ili ukratko od Perkovića-Slivna do Prukljanskoga jezera ili Bilica. Plemići Šubići, Nelepići, Gusići, krbavski i frankopanski imali su svoje Vlahe (*valachi regni Croatiae*). Vlasi su se držali svojih običaja i uredaba, ali su uvijek stajali na niskom stepenu kulture. Prvi se put spominju, kad su sa Jurjem II. Šubićem sudjelovali u ratu kod Bliske god. 1322.

U 14. vijeku dolazili su Vlasi ili Murlaci sa bosanskih ili dalmatinskih planina u primorske krajeve, pače i na otoke, sa svojim blagom radi paše. Šibenčani ih nisu voljeli, jer su opljačkali njihov kotar god. 1383. Općinsko je vijeće te godine 25. veljače zabranilo, da se Vlasi nasele za obrađivanje zemalja šiben. građana i vlasnika u njegovom kotaru. Također u istom kotaru nije nitko smio jamčiti za Vlaha obzirom na novac. O tome se nisu vodile službene rasprave. Kraljica Elizabeta naredi 27. aprila 1383. hrvatskomu banu Emeriku Bubeku, da istjera Vlahe iz šibenskoga kotara i da ih za naselstvo globi. Ali je mletački senat godine 1415. dozvolio, da plemići mogu naseliti Vlahe i drugu čeljad po kotaru, jer su zbog ratovanja opustjela sela, i polja su ostala neobrađena. U šibenskom statutu (*Liber reform.* 185) stoji, da svaki plemić i pučanin može dovesti Vlahe ili bilo koga na polja a uz privolu gradskog kneza i rektora.

God. 1448. Dobroje Draganić i Ilija Sinjičić sklapaju ugovor u ime šibenske općine, u selu Nevestu, sa Blažem, glavarem Murlaka, i delegatom hrvatskoga bana Petra o štetama, krađama i drugim nepravdama, koje su počinili Murlaci i banovi podanici po šibenskom kotaru.

Talijani mletačke republike nazivali su Morlahima sve one, koji su iz Bosne, te hrvatskog i dalmatinskog zagorja dolazili, bježeći pred Turcima, u primorske krajeve ili se naselili, dovedeni od Turaka, u zemlje,

koje su starosjedioci morali ostaviti. Najviše je Murlaka došlo pod krilo mletačkoga lava za kandijskoga rata (1645.–69.). Mnogi su od njih bili primljeni u mletačku vojsku. Veći broj Murlaka naselio se u šibenska predgrađa Mandalinu, Varoš i Crnicu. Neki su od njih pobjegli u polja i gore za strašne kuge u gradu 1649, ali su se kasnije vratili. Inače nije bilo, tko bi polja obrađivao. Gradsko vijeće 20. siječnja 1670. tražilo je, neka se Murlaci iz Mandaline presele u Varoš, da tamošnji lazaret bude više osamljen i da ne priječe trgovinu soli sa poznatih solana u bližnjem Zablacu, a uz to da manje mogu noću zalaziti u polja i pljačkati. Župnik fra Jure Marković (1668–85.) dovede iz Bosne u Varoš razne Murlake (valjda par stotina).

II. Kmetске одношaje između gospode i težaka određivao je Statut grada Šibenika. U IV. knj. 71. članak određuje, da kmet daje gospodinu polovinu dohodaka. Ako bi loza propala, zemlja se vraćala gospodinu bez ikakve naknade težaku za poboljšice. Vlasnik, ako nije za deset godina tražio dohotke, gubio je pravo na zemlju. Težaci su bili dužni donijeti prihode zemlje u kuću gospodara, a napose krtol grožđa. Mletački senat 27. travnja 1448. traži, da seljaci koji obrađuju polja, ostanu seljacima i ne postaju građanima.

Sve je gotovo zemlje posjedovala općina, biskupija, kaptol, crkve, samostani i plemići. Rijetko je seljak bio gospodar zemlje. U tom ju je slučaju zvao "*plemenštinom*". Naziv je ostao sve do našega doba. Šibenski su plemići često zakupljivali obrađene zemlje, ograde i gajeve po otocima. Tako su Dragojevići i Divnići imali Murter, Jurići Krapanj, Vrančići-Draganići Prvić, Šižgorići Žirje, Vidovići Primošten. Itd.

Petar Mihetić god. 1502–10. drži zakupljene manje otoke Kakanj, Orut, Obučen i Kaprije za 54 lire na godinu. God. 1551. gradski liječnik Jakov Orsini zakupljuje "zauvijek" sa samih 100 godišnjih lira otočiće Kakanj, Orut, Mišljen Veliki i Mali i Smokovac.

Kad je mletačka vlast zauzela Šibenik god. 1412., općinsko joj je vijeće, dvije godine kasnije, predalo sva svoja dobra, uz uvjet, da sama vlada isplaćuje gradske činovnike. Među ta dobra spadao je beneficij sv. Lovre u Donjem polju, kojim je od god. 1378. upravljalo 17 plemića.

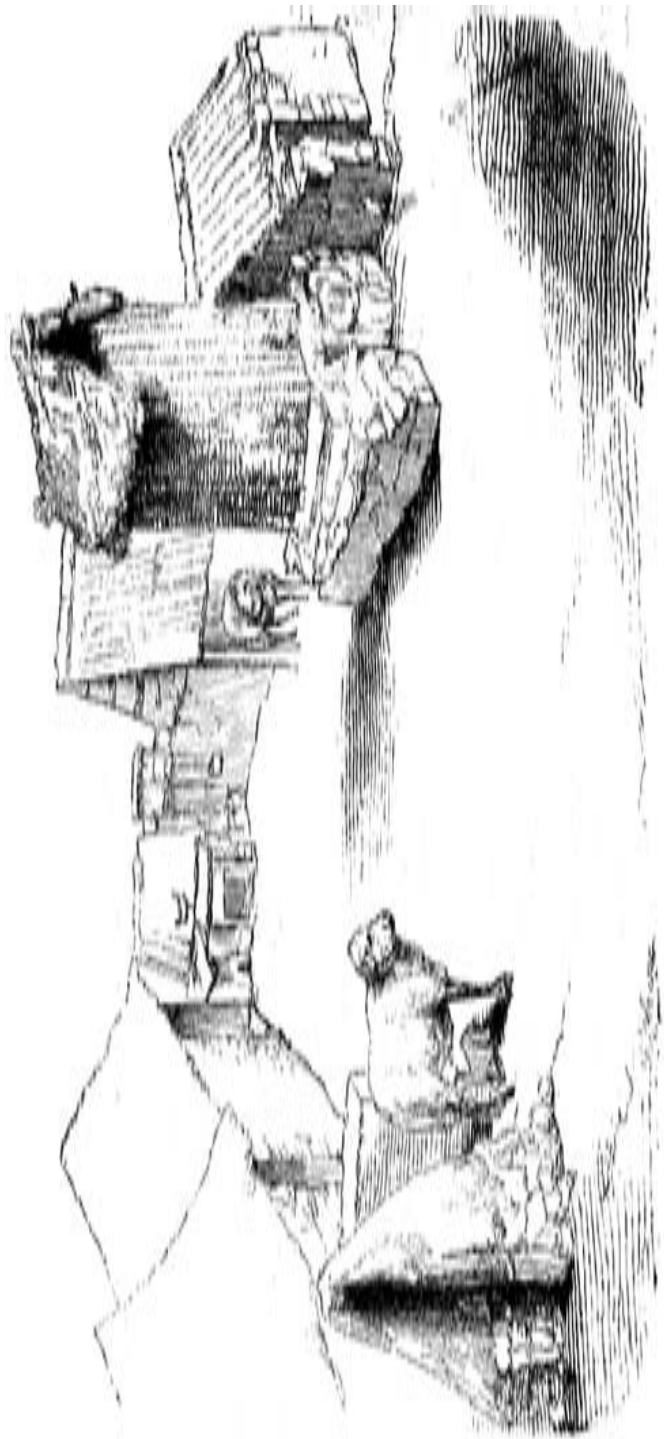
Šibenski je težak uvijek nerado podnosio kmetstvo. Bunio se više puta. Poznate su bune proti utjeravanju desetine sa strane izaslanika trogirskog biskupa u 13. vijeku. Jaki krvavi nemiri proti gospodi bili su god. 1510–11., kao i drugdje po Dalmaciji. God. 1435. naređuje papa

Klement, pod prijetnjom ekskomunikacije, da se poljski prihodi daju samostanu i crkvi sv. Frane (u Šibeniku). Na tužbu opatica samostana sv. Spasa papa Bonifacije IX. naređuje god. 1401. šibenskom, trogirskom i senjskom biskupu, neka nastoje, da se odnosnim redovnicama povrate pomična i nepomična dobra pod prijetnjom ekskomunikacije.

U lipnju 1797. (iza propasti mletačke republike) pokušali su više puta šibenski težaci, da zapale kmetske pogodbe i zemljišne knjige. Time bi nestali dokumenti o odnošajima gospode i težaka. Ipak su se pod općim pritiskom već tada pravile druge, nove pogodbe za jednu petinu, šestinu i sedminu poljskih prihoda, a prije se davala trećina i (najčešće) četvrtina. Francuski providur Vicko Dandolo u Dalmaciji ustanovi 11. listopada 1806. u Šibeniku filijalu zadarske komisije za uređenje odnosa među vlasnicima i kmetovima prema dekretu Napoleona I.²²⁸

---

²²⁸ Krsto Stošić, *Vlasi i kmeti šibenskog kotara*. Hrvatska straža (Zagreb), VIII/1936, broj 99, str. 5. Detaljnije o problematici Vlaha u šibenskoj okolini usporedi: Costin Fenesan, *Beziehungen der Wlachen aus dem Cetina-Tal zur Stadt Šibenik gegen Ende des 14. und zu Beginn 15. Jahrhunderts*. U: Rev. Etudes Sud-Est Europ. Bucarest, XVII/1979, 1, str. 3-15. U prilogu */Anhang/* donesene su vrijedne izvorne arhivske isprave na latinskom iz XIV. stoljeća, str. 7-15.; *Šibenski diplomatarij. Zbornik šibenskih isprava*. Za tisak priredili Josip Barbarić i Josip Kolanović. Muzej grada Šibenika, Šibenik, 1986, str. XIX+ 402.

Woodcut by R. Kneller.